

SEA Papers, nr 8

Att tala om avgudadyrkan i en postmodern tid

Timothy Keller

Synd är inte bara att göra dåliga saker, utan i grunden att göra goda saker till nödvändiga saker. Synd är att bygga sitt liv och sin mening på något, även på en mycket god sak, istället för på Gud. I denna artikel delar Timothy Keller, pastor i Redeemer Presbyterian Church i New York och författare till boken *Varför ska jag tro på Gud?*, med sig av hur man kan tala om synd i postmoderna sammanhang där människor är kritiska mot både auktoriteter och sanningsanspråk. Han menar att Bibelns undervisning om avgudadyrkan är särskilt användbar för att evangelisera i ett postmodernt sammanhang.

AVGUDADYRKAN I BIBELN

När jag först började läsa igenom Bibeln, ville jag se om det fanns några gemensamma teman. Jag kom fram till slutsatsen att det finns många, och om vi bara gör ett av dem (t.ex. ”förbundet” eller ”riket”) till det stora temat, så finns det en risk för reduktionism. Men det ligger ändå nära till hands att läsa Bibeln på några särskilda sätt, och ett av dem är som den eviga kampen mellan den sanna tron och avgudadyrkan.

Människorna skapades i begynnelsen för att dyrka och tjäna Gud, och härska över allt skapat i Guds namn (1 Mos 26–28). Paulus uppfattar mänsklighetens arvsynd som ett fall av avgudadyrkan: ”De bytte ut den oförgänglige Gudens härlighet ... och dyrkade och tjänade det skapade istället för skaparen” (Rom 1:21–25). Istället för att leva för Gud började vi leva för oss själva, eller för vårt arbete, eller för materiella ting. Vi vände på den ordning som var den ursprungliga.

Och när vi började dyrka och tjäna det skapade, blev det istället så att det skapade började härska över oss. Istället för att vi är Guds viceregenter, som härskar över skapelsen, är det nu ska-

pelsen som kontrollerar oss. Vi är nu utsatta för förfall och sjukdom och katastrofer. Det slutgiltiga beviset på detta är döden själv. Vi lever för vår egen ära genom att slita hårt på jorden, men till sist återvänder vi ändå till jorden – jorden ”vinner” (1 Mos 3:17–19). Vi lever för att göra oss ett namn, men våra namn blir glömda. Här i inledningen av Bibeln märker vi att avgudadyrkan innebär slaveri och död.

De två första budorden och även de mest grundläggande lagarna – en femtedel av hela Guds lag – riktar sig mot avgudadyrkan¹. Andra Mosebok presenterar inget tredje alternativ mellan sann tro och avgudadyrkan. Antingen dyrkar vi den oskapade Guden, eller så dyrkar vi något som är skapat (en avgud). Det finns ingen möjlighet att inte dyrka något alls.

I Nya Testamentet är det Romarbrevet 1:18–25 som är den klassiska texten i detta sammanhang. Det är ett omfattande stycke om avgudadyrkan, som man ofta tror syftar på hedningarna, men vi bör istället se det som en analys av vad synd är och hur den fungerar. I vers 21 får vi reda på att skälet till att vi vänder oss till avgudar är att

vi vill kontrollera våra egna liv, fastän vi vet att vi har Gud att tacka för allt. ”De har haft kunskap om Gud men inte ärat honom som Gud eller tackat honom.” Vers 25 talar om strategin för kontrollen – att ta det skapade och rikta in oss på det och bygga upp våra liv omkring det. Eftersom vi måste dyrka något, på grund av hur vi är skapade, kan vi inte bara avlägsna Gud utan att skapa substitut för honom. Verserna 21 och 25 avslöjar de två följderna av avgudadyrkan:

1. Villfarelse: ”Deras tankemöda ledde dem ingenstans, och deras oförståndiga hjärtan förmörkades.”
2. Slaveri: ”De dyrkade och tjänade” det skapade.

Vad vi än dyrkar så tjänar vi det också, för dyrkan och tjänande hänger alltid ofrånkomligt samman. Vi är ”förbundsinriktade” varelser. Vi kan förbinda oss att tjäna vad som helst som fångslar vår fantasi och vårt hjärta. Det snärjer oss. Alla mänskliga personligheter, gemenskaper, tankesätt och kulturer bygger därför på någon grundläggande angelägenhet eller grundläggande förpliktelse – antingen mot Gud eller mot något Gudssubstitut. På individuell nivå söker vi oss i slutändan antingen till Gud eller till framgång, romans, familj, status, popularitet, skönhet eller något annat, för att känna oss personligen betydelsefulla och trygga och få hjälp att göra våra val. Kulturellt söker vi oss i slutändan antingen till Gud eller till den fria marknaden, staten, eliten, folkets vilja, vetenskap och teknik, militär makt, mänskligt förnuft, rasstolthet eller något annat, för att kollektivt bli betydelsefulla och trygga och få hjälp att göra våra val.

Ingen har haft bättre grepp om det här än Martin Luther, som knyter samman Gamla och Nya Testamentet på ett anmärkningsvärt sätt när han lägger ut de tio budorden. Luther såg att Gamla Testamentets lag mot avgudar är i stort sett samma sak som Nya Testamentets tonvikt på rättfär-

diggörelse genom tron allena. Han sade att de tio budorden börjar med två bud mot avgudadyrkan, och att det är för att det grundläggande problemet vid lagbrott alltid är avgudadyrkan. Med andra ord bryter vi aldrig mot de andra buden utan att först ha brutit mot lagen om avgudadyrkan. Luther förstod att det första budet egentligen helt handlar om rättfärdiggörelse genom tro. Att inte tro på rättfärdiggörelse genom tro är avgudadyrkan, och det är roten till allt som misshagar Gud.

”Alla de som inte alltid litar på Gud och inte litar på hans hjälp, nåd och goda vilja i alla sina gärningar eller vedermödor och i liv och död, utan istället söker hjälpen i form av andra saker eller i sig själva, bryter mot det här [första] budet, och utövar verklig avgudadyrkan, även om de skulle hålla alla de andra buden och dessutom hade bönerna, lydnaden, tålamodet och kyskheten hos alla helgonen tillsammans. För den huvudsakliga gärningen finns inte där, och utan den är de andra inget annat än rent hyckleri, skådespel och undanflykter, som inte ger något i gengäld. Om vi tvivlar eller inte tror på att Gud är nådefull mot oss och tillfreds med oss, eller om vi förmäta förväntar oss att vi ska behaga honom bara genom och efter våra gärningar, så är det allt igenom rent bedrägeri, då vi utåt ärar Gud men inom oss sätter upp oss själva som en falsk [frälsare]...” (Del X. XI) Utdrag från Martin Luther, *Om goda gärningar* (1520). (Egen övers.)

”Vi är ’förbundsinriktade’ varelser. Vi kan förbinda oss att tjäna vad som helst som fångslar vår fantasi och vårt hjärta.”

Här säger Luther att om man inte tror att Gud godtar oss helt och hållet i Kristus – och vänder sig till något annat för att få frälsning – håller man inte det första budet, nämligen att inte ha

några andra gudar vid sidan av honom. Att försöka vinna sin egen frälsning med rättfärdighet genom gärningar är att bryta mot det första budet. Därefter säger han att vi inte riktigt kan hålla någon av de andra lagarna om vi inte håller den första: den mot avgudadyrkan och rättfärdighet genom

”Snarare är alla våra misslyckanden med att förtrösta helt på Gud, eller leva på rätt sätt, i grunden avgudadyrkan: något som vi gör viktigare än Gud.”

gärningar. Bakom varje enskild synd ligger alltså synden att avvisa Kristi frälsning och ge efter för egenrättfärdighet. Vi kan ju till exempel anta att en person fuskar med sin skattedeklaration. Varför gör han det? Jo, därför att han är en syndare, kan man kanske säga. Visst, men varför tar sig hans synd ett sådant uttryck? Luthers svar skulle vara att mannen fuskade bara för att han gjorde pengar och ägodelar – och den status och komfort som det ger när man får mer av sådana saker – till något viktigare än Gud och hjälpen från Gud.

Eller så kan vi säga att en person ljuger för en vän, för att hon inte vill skämmas över något hon har gjort fel. I det fallet är den bakomliggande synden att göra människors gillande, eller det egna ryktet, viktigare än den rättfärdighet man har i Kristus.

Bibeln ser inte avgudadyrkan som en synd bland många (eller en sällsynt synd som mest bara finns bland primitiva folkslag). Snarare är alla våra misslyckanden med att förtrösta helt på Gud, eller leva på rätt sätt, i grunden avgudadyrkan: något som vi gör viktigare än Gud. Det finns alltid en anledning till en synd. Bakom våra syndar ligger avgudarelaterade begär.

AVGUDADYRKAN I POSTMODERN KULTUR

Bibeln undervisning om avgudadyrkan är särskilt användbar för att evangelisera i ett postmodernt sammanhang.

Det vanliga sättet för kristna att definiera synd är att säga att den bryter mot Guds lag. Det är förstas en bra och tillräcklig definition om den bara förklaras ordentligt. Men Guds lag handlar ju både om att aktivt begå och att försumma, och den gäller både beteende och hjärtats inställning. Dessa felaktiga attityder och motiv är vanligen ohämmade begär – former av avgudadyrkan. Och problemet är att de flesta som hör oss defini-

niera synd som ”att bryta mot Guds lag” mest tänker på det negativa (synder som man aktivt begår) och det yttre (beteenden istället för attityder). Det finns alltså goda skäl till att ”brott mot

”Postmoderna personer är av den helt korrekta uppfattningen att mycket skada har vållats av självgoda religiösa.”

lagen” kanske inte är det bästa sättet att först beskriva synd för postmoderna lyssnare.

Med en ung icke-kristen person i storstadsmiljö brukar jag börja tala om synd på det här sättet:

Synd är inte bara att göra dåliga saker, utan i grunden att göra goda saker till nödvändiga saker. Synd är att bygga sitt liv och sin mening på något, även på en mycket god sak, istället för på Gud. Allt det som vi bygger vårt liv på, driver på oss och förslavar oss. Synd är i första hand avgudadyrkan.

Varför är detta en bra metod att använda?

För det första kan man med den här definitionen av synd få med i resonemanget en grupp människor som postmoderna personer är mycket väl medvetna om. Postmoderna personer är av den helt korrekta uppfattningen att mycket skada har vållats av självgoda religiösa. Om vi säger att ”synd är att bryta mot Guds lag” utan att förklara det särskilt mycket vidare, verkar det som om just

de fariséliknande personer som de postmoderna har träffat är ”inneslutna” och de flesta andra är ”uteslutna”. Fariséer är förstås tämligen kinkiga med att hålla den moraliska lagen, och därför framstår de (för den som lyssnar) som själva sinnebilden av hur en kristen borde vara.

Men om man betonar avgudadyrkan undviker

”När vi ger definitioner och beskrivningar av synden inför postmoderna människor, måste vi göra det på ett sådant sätt som inte bara uppmanar prostituerade, utan även fariséer, att ändra sig.”

djupet av sin laglydighet bröt de mot den mest grundläggande lagen av alla. När vi ger definitioner och beskrivningar av synden inför postmoderna människor, måste vi göra det på ett sådant sätt som inte bara uppmanar prostituerade, utan även fariséer, att ändra sig.

Det finns också en annan anledning till att vi behöver en annorlunda definition av synd för postmoderna människor. De är relativister, och så fort man säger ”synd är att bryta mot Guds moraliska regler”, slår de bakut: ”Och hur kan man då säga vems moraliska regler som är rätt? Alla har olika regler! Hur kan de kristna få för sig att de själva har de enda rätta moraliska reglerna?”

Många kristna reagerar på detta med att lägga sin presentation av synden åt sidan och istället ge sig in i en apologetisk diskussion om relativism. Självklart finns det anledning att kraftigt utmana postmodernisterna och deras röriga syn på sanning, men jag tror det finns ett sätt att komma vidare och verkligen ge en trovärdig och överty-

gande presentation av evangeliet innan man ger sig in på de apologetiska problemen.

Jag för min del gör det på så sätt att jag tar en sida från Kierkegaards *Sjukdomen till döds*, och definierar synd som att bygga sin identitet – sitt egenvärde och sin lycka – på något annat än Gud. Istället för att säga att de syndar för att de har sex med sina flickvänner eller pojkvänner, säger jag att de syndar för att de är ute efter att deras karriärer och romanser ska frälsa dem, och ge dem allt som de egentligen borde söka hos Gud. Denna avgudadyrkan leder till driftighet, beroende, svår ångslan, besatthet, förbittring och avundsjuka på andra.

Jag har märkt att när man beskriver postmodernerna människors liv i termer av avgudadyrkan, gör de inte mycket motstånd. De tvivlar på att det finns något riktigt alternativ, men de medger förläget att så är det. Jag har också funnit att detta gör synden mer personlig. Att göra något till en avgud betyder att man ger det den kärlek som man borde ge till sin skapare och stödjare.

Att avbilda synden inte bara som ett lagbrott utan också ett kärleksbrott är mer övertygande.

Nu ingår det naturligtvis i en fullständig beskrivning av synd och nåd att även erkänna vår upproriskhet. Men jag har sett att om människor blir övertygade om att deras synd är en avgudadyrkan och missriktad kärlek, så är det lättare att visa dem att en av syndens effekter är att de börjar förneka att de är fientliga mot Gud. På vissa sätt är avgudadyrkan som ett beroende i större format. Vi snärjs av våra andliga avgudar precis så som folk snärjs av drycker och droger. Vi lever i ett förnekande av hur mycket vi trotsar Guds lag, precis så som missbrukare lever i ett förnekande av hur mycket de trampar ner sina familjer,

”På vissa sätt är avgudadyrkan som ett beroende i större format. Vi snärjs av våra andliga avgudar precis så som folk snärjs av drycker och droger.”

nära och kära.

Det bibliska temat avgudadyrkan har långt fler följder för vår tjänst i ett postmodernt samhälle än vad vi har gått igenom här. Det är inte bara en nyckel till evangelisation, utan också mycket viktigt för undervisning och rådgivning, som David Powlison har visat i sina många skrifter i ämnet. (Se hans lättåtkomliga artikel *Idols of the Heart and Vanity Fair*, som finns på ett antal ställen online.)² De nederländska kalvinisterna har också visat att det bästa sättet att analysera kulturer är genom att identifiera deras gemensamma avgudar. Det är onekligen så att varje yrkes- och studieområde har sina egna regerande avgudar, liksom politiska partier och ideologier. Sekulära samhällen har gjort en avgud av det mänskliga förnuftet och det mänskliga oberoendet, medan andra mer traditionella samhällen gör avgudar av familjen eller rasmässig renhet.

I sin aktuella självbiografi *Easter Everywhere: A Memoir* berättar Darcey Steinke hur hon, som var dotter till en luthersk präst, lämnade sin kristna bekännelse. Hon flyttade till New York och började leva ett hektiskt liv med idel klubbbesök och sexuell besatthet. Hon skrev åtskilliga romaner, men fortsatte att vara oerhört rastlös och ofullständig. Mitt i sin bok citerar hon Simone Weil som en sammanfattning av det stora problemet med hennes liv. ”Man kan bara välja mellan Gud och avgudadyrkan”, skrev Weil. ”Om man förnekar Gud ... dyrkar man vissa saker i den här världen i den tron att man bara ser dem som sådana, men fast man inte själv vet om det föreställer man sig gudomliga egenskaper i dem.”³ (egen övers.) Stephen Metcalf skrev en recension av självbiografin i New York Times och kallade Weil-citatet för ”extraordinärt”. Det är ett vittnesmål om hur genomträngande begreppet avgudadyrkan är för postmoderna människor.

Timothy Keller är pastor i församlingen Redeemer Presbyterian Church i New York.

Svensk översättning: Carl-Henrik Hammarlund.

SEA Papers är Svenska Evangeliska Alliansens (SEA) månatliga artikelserie inom evangelikal teologi och etik. SEA är ett nätverk av kristna tvärs över samfundsgränserna. Vår vision är:

- att bygga ett nationellt nätverk av evangelikala kristna i Sverige, som tillsammans och i sina olika sammanhang utvecklar och bidrar med evangelikal teologi och tillämpar den i församlingsarbetet, i den teologiska debatten och i samhällsdebatten
- att vara en konstruktiv kraft som i öppenhet, dialog och debatt driver ett evangelikalt perspektiv
- att förmedla impulser från och kontakter med den växande världsvida evangelikala gemenskapen

SEA:s teologiska bas utgörs av Lausannedeklarationen.

Noter

1. Man kan hävda att det tionde budet, mot begärelse, också syftar på avgudande attityder i hjärtat.
2. David Powlison, *Idols of the Heart and Vanity Fair*. *Journal of Biblical Counseling*, 13.2 (1995).
3. Darcey Steinke, *Easter Everywhere: A Memoir*. Bloomsbury 2007, s 114.